Csillagvizsgáló és kutatóház Piszkéstetőn

Építész: Szrogh György (KÖZTI)

Statikus:	Gilyén Jenő (KÖZTI)
Bútortervező:	Moess Tibor
Gépész:	† Jankovits Viktor
Elektromos berendezés:	Rajna Lajosné
Beruházó:	MÜBER
Kivitelező:	Hevesmegyei Építőipari Vállalat
Úttervező:	Vizy László (UVATERV)
Kupolaszerkezet és műszerek:	Zeiss Művek, Jéna

Földszinti bejárat

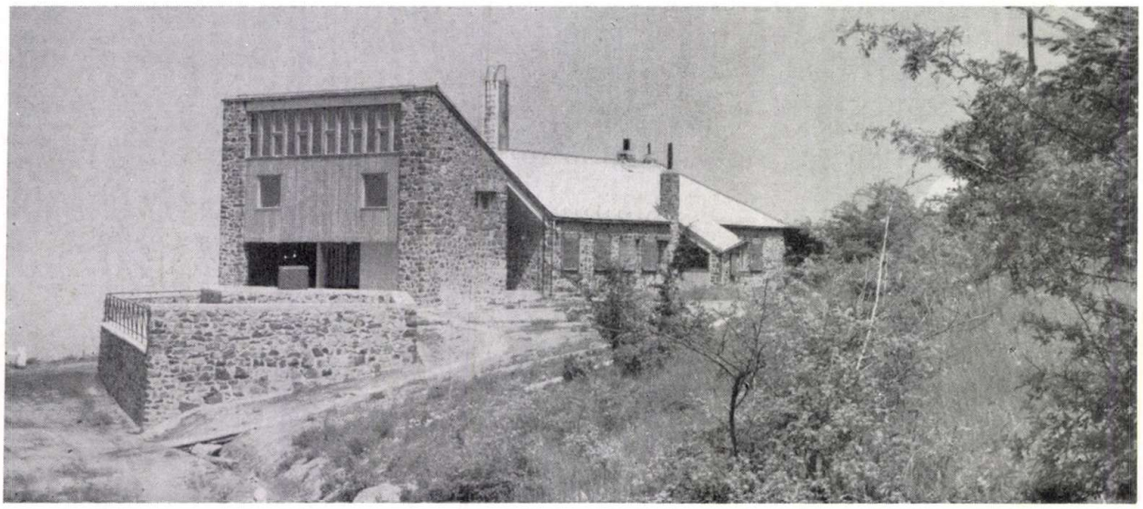

Kutatóház az udvar felől

Víztároló medence
946,00
Piszkéstető
II. műszerállás
Kupola
923,00
Kutatók lakóháza
920,00
I. műszerállás
Forrásfoglalás és szivattyúház
Mátraszentistván
Mátraszentkereszt
Piszkéstető
Mátraszentimre
Mátrahöcze

A tervező nagy körültekintéssel oldotta meg feladatát. Még évekkel ezelőtt terv formájában ismerkedtem meg a témával. Munkaközben — bár többször invitált a tervező — nem láttam a kivitelezést, úgyhogy nemrég tett látogatásunkkor találkoztam a kész épülettel.

Autóval Gyöngyösön át értük el Piszkéstetőt. Az utolsó métereket gyalog tettük meg. Így nem az autóutas, hanem a gyalogos túrista kritikus szemével tudtuk magunkat „becserkészni", végigélvezve a fák közül előbukkanó épület megközelítésének sok fázisát. Kanyarog egyet az út és már ott vagyunk a fényképről ismert előtető alatt.

A gondnok nyit ajtót. A nappaliba tessékel, melynek szervezete, sokrétű forgalma, központos fekvése az adott téma izgató megoldása. Ennek a térnek többszörös feladatot kell ellátnia. Itt a kutatók étkezője, nappali tartózkodója, társalgója és tárgyalója. Belföldi, külföldi látogatók fogadója, munka és hálóhelyiségek összekötő tere. Az átlagos 2—4 létszám mellett esetenként 10—20 fő kényelmes leültetésével is számolni kell. Igazi jelentőségét — a látogatók reprezentatív fogadásán túl — akkor tölti be leginkább, amikor 2—3 hetes kiszállásban egymást váltó, 2—4 főből álló kutatócsoportok hétköznapjait szolgálja.

Ha a létszám kicsi is, az általuk végzendő munka igényes jellege és a világtól való időleges elszigeteltsége kis hajóhoz teszi hasonlóvá a telepet, és ahol ezt az érzést az átlagosnál nagyobb belső mozgási lehetőséggel kell ellensúlyozni. Ugyanakkor figyelemmel kell lenni az összezártságból folyó erősebb érzékenységre és meg kell adni a lehetőséget a természetes, időleges szeparálódásra.

Mivel a telep mérete kicsi, ezeket a sokban ellentmondó igényeket egy térben kellett megvalósítani.

A tervező a hálófülkék folyosójának terét egy alacsony szekrényfallal és szintkülönbséggel mintegy szeparálva csatolja a nappalihoz. A térben szabadon épített kemence mögött alakul ki az étkezőhely, a kemence a szekrényfallal és az előszoba belépő fogasfalával a nagy térből egy belső, kisebb teret — olvasó beszélgető sarkot — határol el. A nyugati nagy üvegfal megnyitása Mátra egyik legszebb panorámáját „vetíti" a nappaliba. Tájkép a falon, melyet a természet ezer változatossággal cserélget.

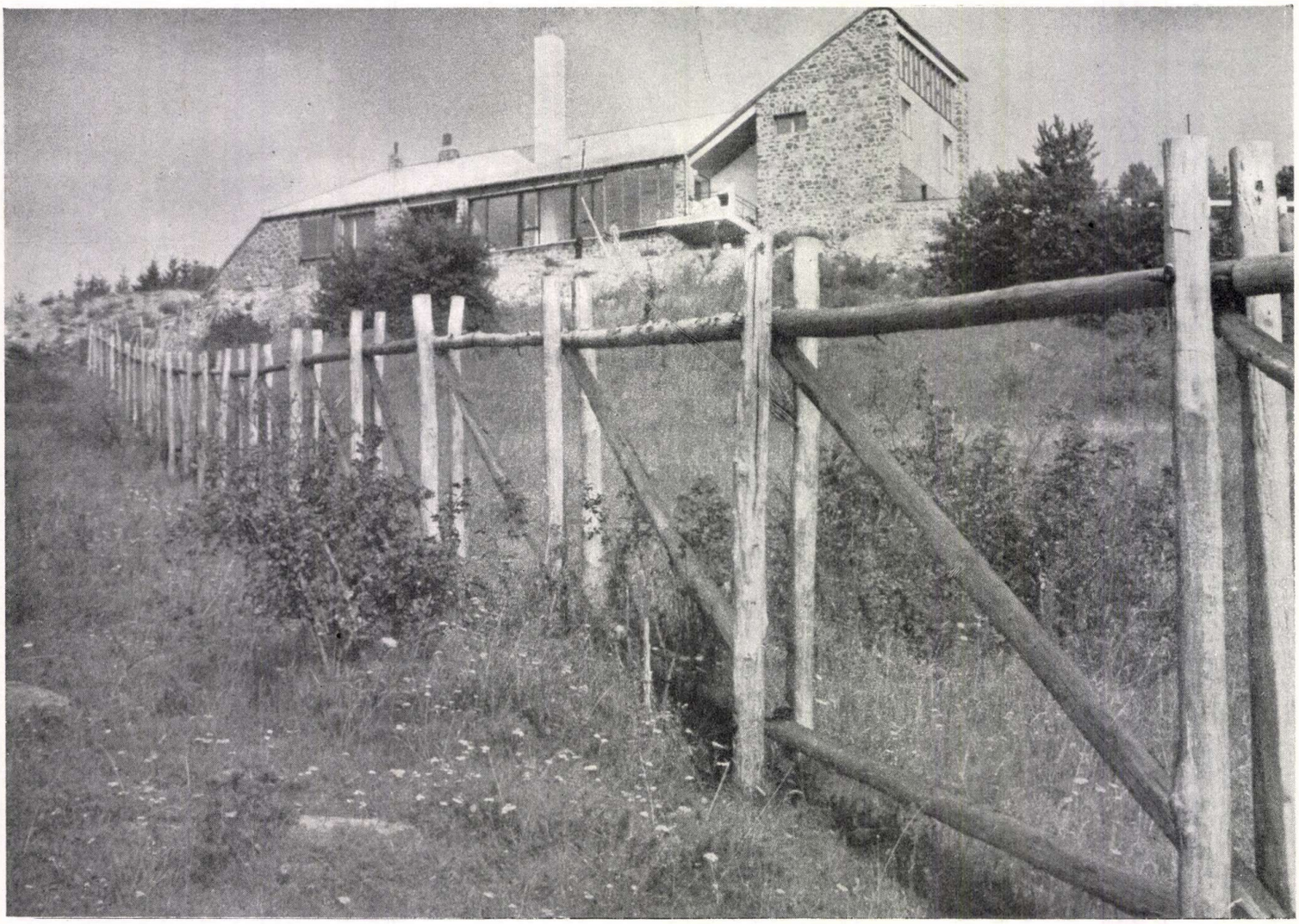

Kutatóház hosszmetszete

Kutatóház keresztmetszete

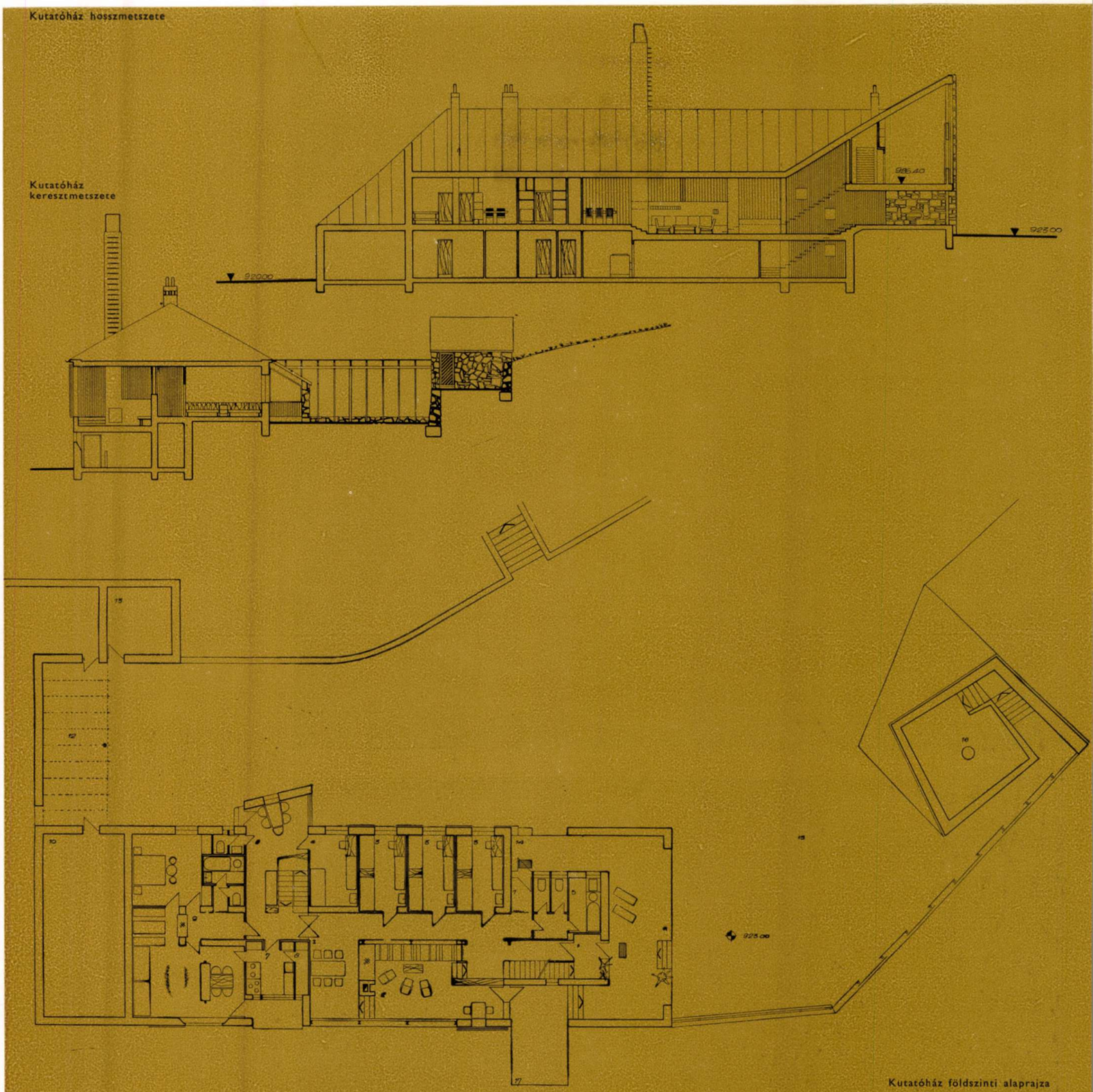

Kutatóház földszinti alaprajza

1. Szélfogó
2. Központi hall és étkező
3. Kutatók szobái
4. Gépkocsivezetők szobája
5. Fürdőszoba
6. Gépkocsivezetők étkezője
7. Konyha
8. Kamra
9. Gondnok lakása
10. Padlástér
11. Felső udvar
12. Fedett szín
13. Verem
14. Fedett terasz
15. Munka terasz
16. Szabadtéri műszerállás
17. Előtető

Kutatóház alagsori alaprajza

1. Szélfogó
2. Akkumulátor helyisége
3. Tüzelő raktár
4. Kazánház
5. Gazdasági bejárat
6. Mosókonyha
7. Műszerész szobája
8. Műhely
9. Folyosó
10. Garázs

Kutatószobák külső deszkafalának részlete

Terméskő falrészlet

A nappalit a kutatók keletre tájolt hálószobái és az egészségügyi csoport egészíti ki. A társalgórész mögött a személyzeti hall köré rendeződik a gépkocsivezető hálója, a gondnok lakása és konyhája (egyben a telep konyhája is).

Az épület déli végén — a tetőemelkedést kihasználva — magasan a kutatók dolgozószobái és a fotolaboratórium, ez alatt a kerti bejáratot védő tornác helyezkedik el. Észak felől a gondnoki lakástól kiinduló nyitott fásszín és egy hegyoldalba bújtatott verem zárja le az udvart.

A verem tetején egy kis meteorológiai állomást szereltek fel. A fásszín mögötti hegyoldalba raktárakat tervezett a tervező. Az épület innen nézve földszintes. A másik oldalon a terepalakulást kihasználva az épület kétszintessé válik.

A műszert védő kupola, innen mintegy 150 m távolságra, 20 méterrel magasabban helyezkedik el.

A helyiségek száraz felsorolásán kívül, hogyan számolhatnék be arról a spekulációról, mely egy emberi atmoszféra kialakítására irányult? Jól mondom, spekuláció. — Nem egy spontán ihletből született épülettel állunk itt szemben, hanem gondos, a belső életet tanulmányozó munkával, mely minden egyes helyiségben az ember számára legalkalmasabb atmoszféra megteremtését keresi.

Akár emeleti dolgozószobáról van szó, ahol a szellemi munkához szükséges koncentrációt úgy kívánja a tervező szolgálni, hogy a felső általános világításon kívül munka közben — a pillanatnyi fellélegzés számára — a dolgozó asztal mellé varázsolja a panorámát a jó arányú ablakon át.

A hálóhelyiségekben a bútorok elrendezésével, a falak színezésével, az elhúzható zsalugáterek önkényes mozgatásával úgy alakítja a bentlakó az életét, ahogy az igényeinek legjobban megfelel.

Általában az ablakokról: mindegyik mást mesél, bár majd mindegyikük ugyanazt a szép kilátást biztosítja. A nappali szobában levő tág ablak az egész panorámát befogja, egy másik — négyzetes — ablak más kivágást nyújt ugyanarról a tájról. Az emeleti munkaszoba ablakáról már beszéltünk, ez a tájról egy lapos, széles képet keretez. Talán mellette ülve az ég nem is látszik, csak a mező a dombokkal. Mintha teleobjektívvel fényképezték volna.

Egy táj, mégis mennyi kép.

Irhatnék az épület még sok más részletéről, de beszéljenek helyettem a fényképek.

Zalaváry Lajos

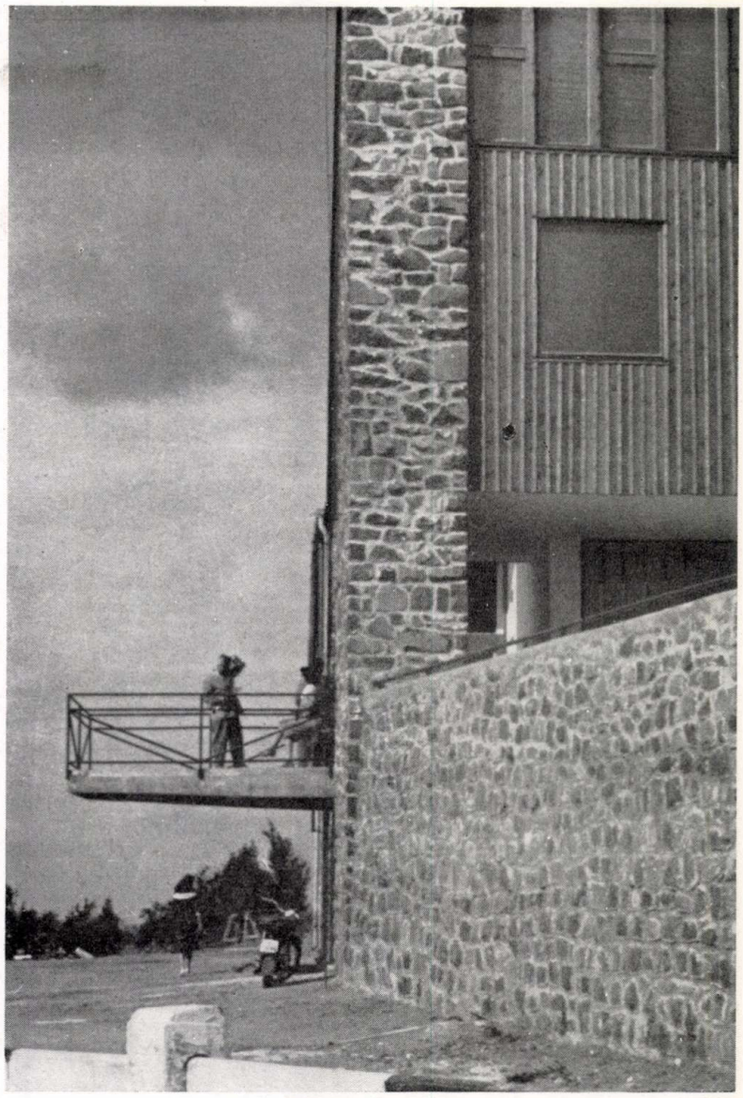

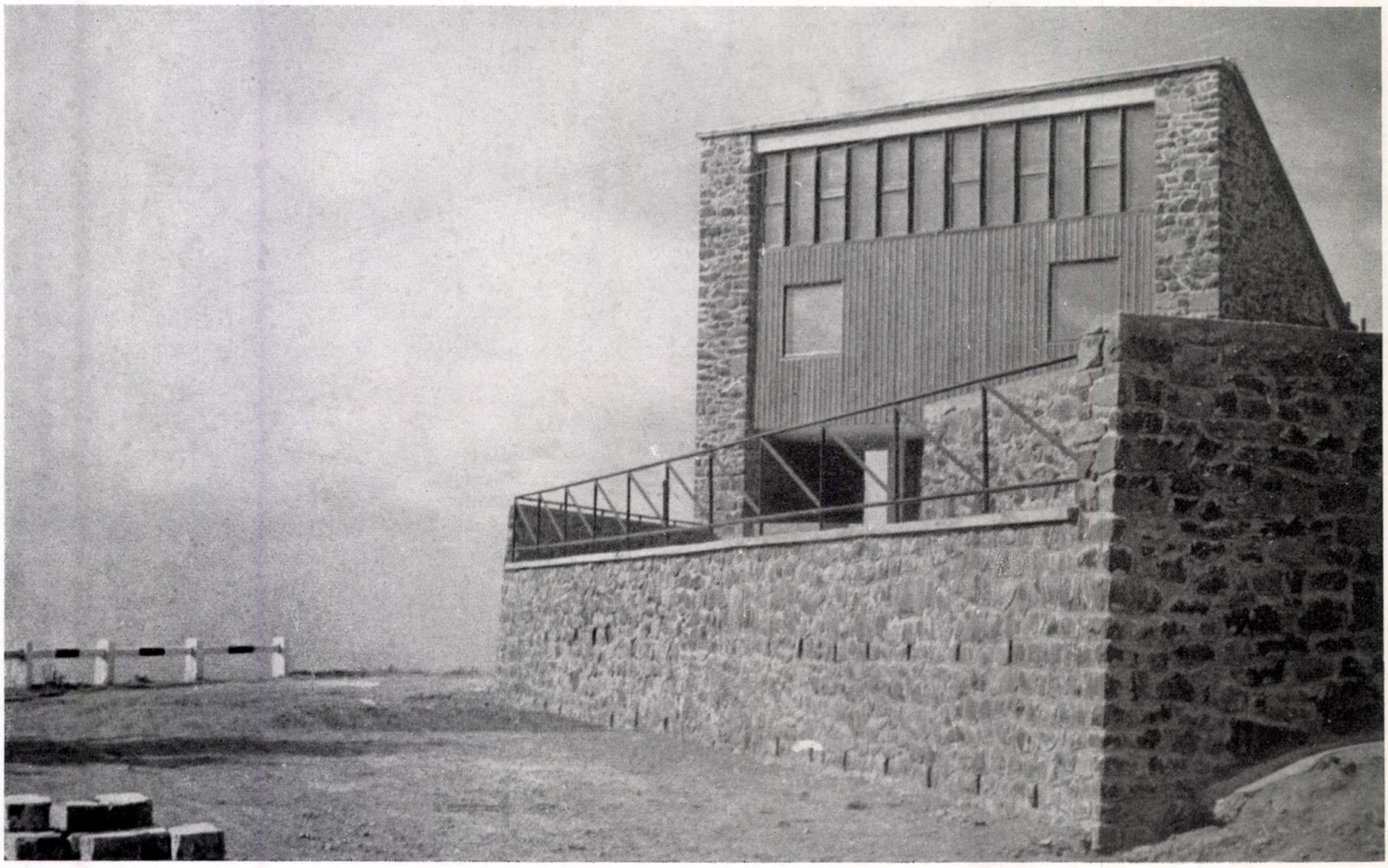

Udvari bejárat

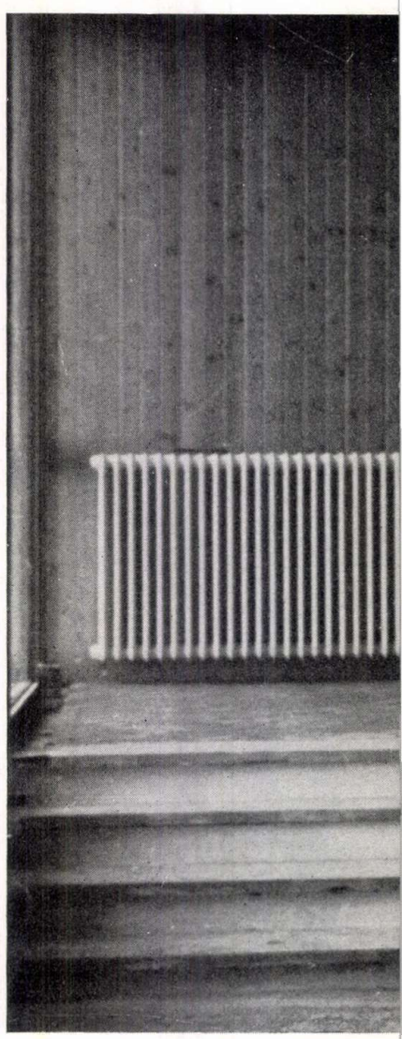

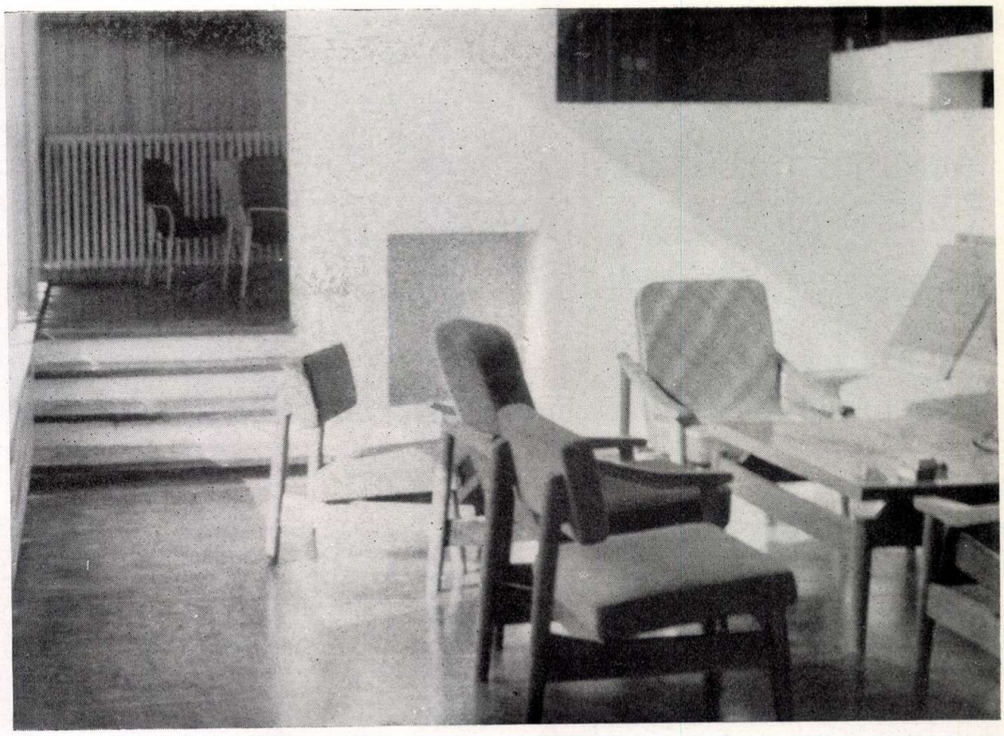

Az épület központi társalgója különös jelentőségű. Itt az építész a körítő falak osztásával, a burkolatok, bútorok egymásmellé helyezésével olyan helyet teremtett, mely nemcsak testi pihenést nyújt a csillagászoknak, hanem a kutató munka idegfeszültsége után lelki-szellemi pihenést is. A végtelenbe kutató figyelem, a csillagászati távolságokkal dolgozó elme itt ebben az intim, „családi" környezetben újra szerény emberi világába tér vissza, talál „otthonra" egy-egy délutáni teázás, esti baráti beszélgetés meghitt hangulatában.

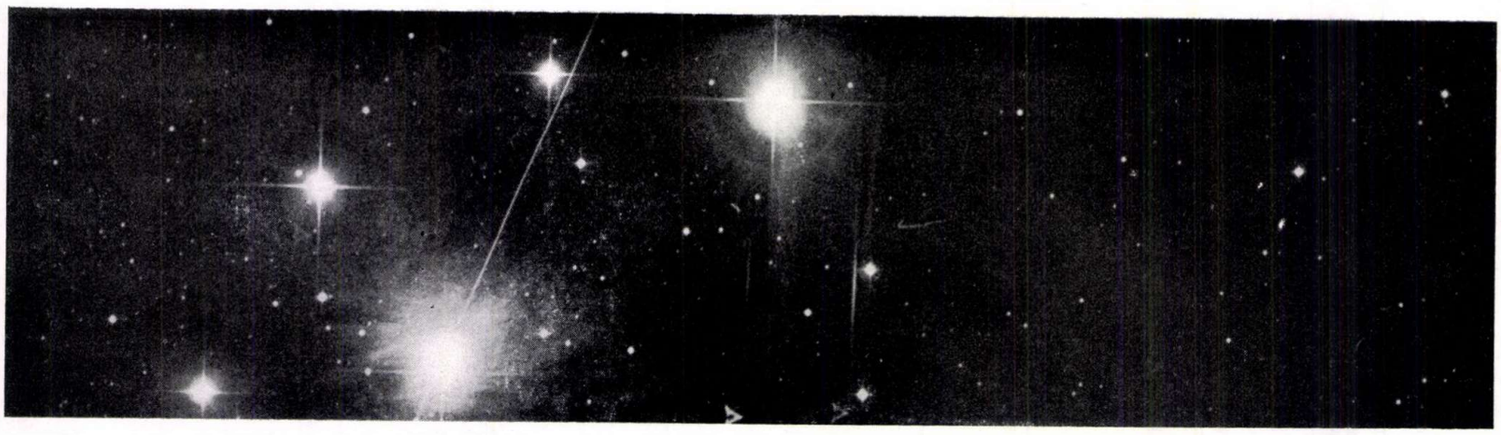

A Schmidt-teleszkóppal készült felvétel a Pleiádok (Fiastyúk) csillaghalmazról. A körülöttük levő halvány ködök is igen szépen láthatók. Lovass Miklós felvétele, expoziciós idő: 30 perc

Schmidt-teleszkóp

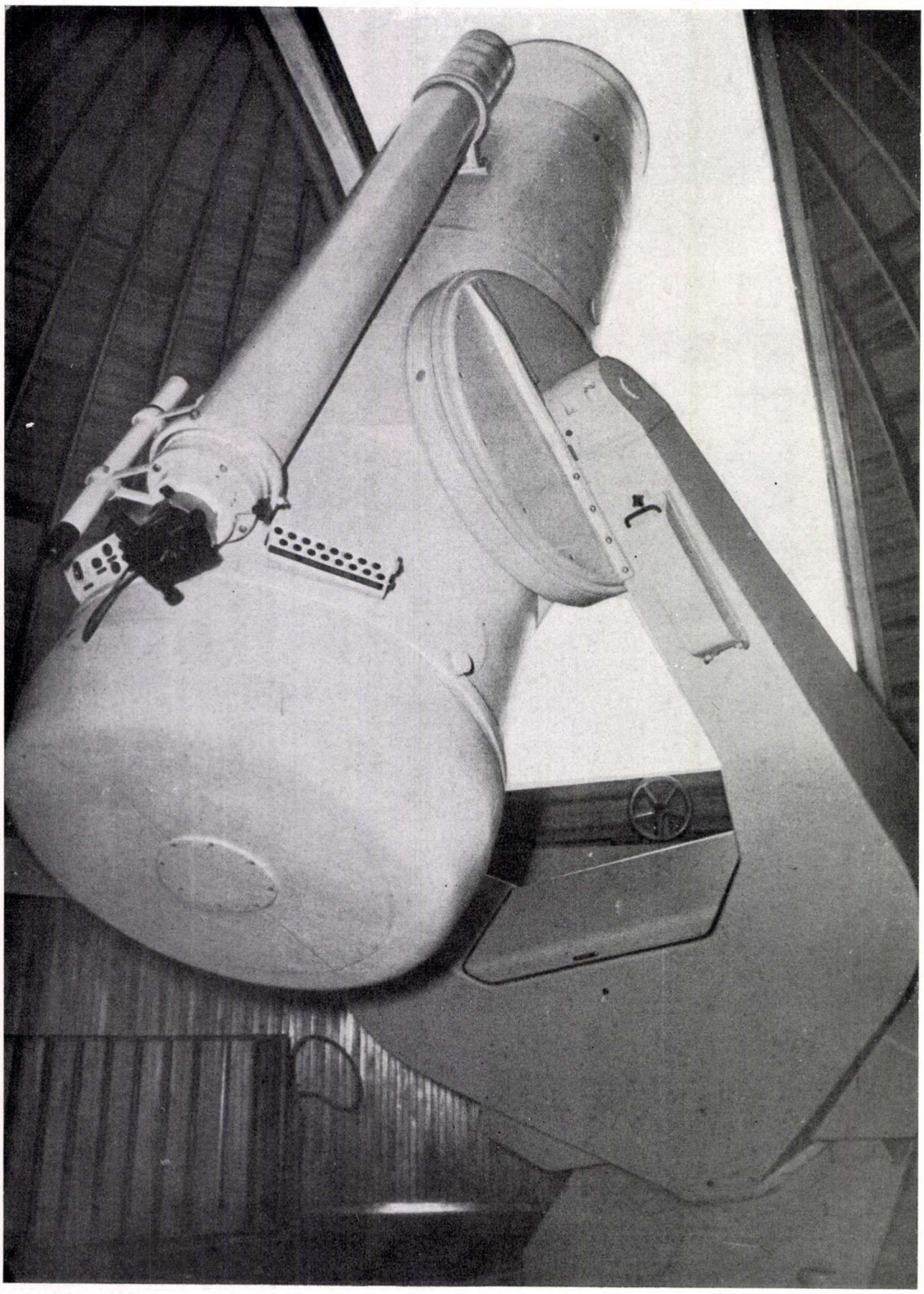

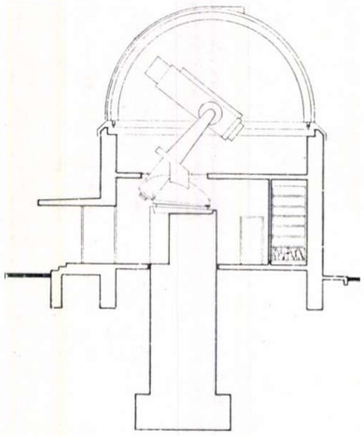

A csillagvizsgáló metszete

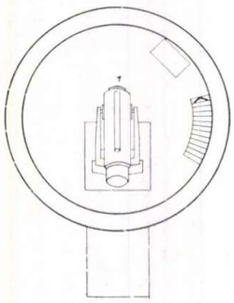

A csillagvizsgáló felső szintjének alaprajza

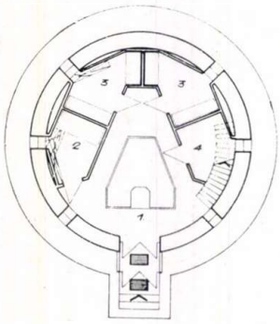

A csillagvizsgáló alsó szintjének alaprajza

1. Előtér—folyosó
2. Pihenő szoba
3. Raktár
4. Elektromos szoba

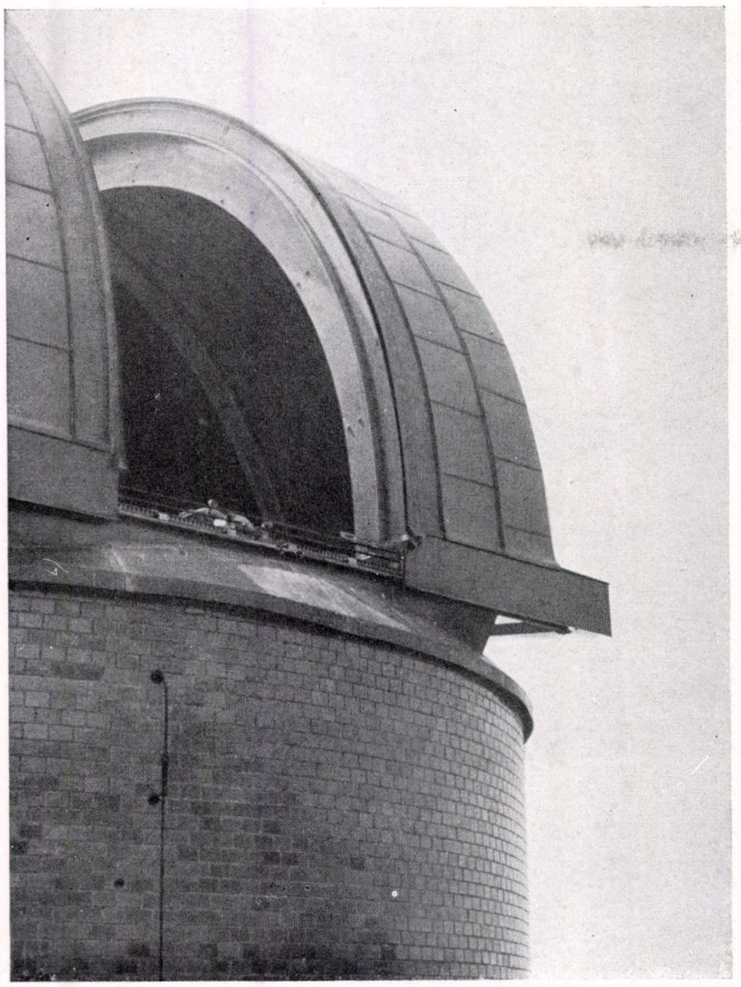

A Schmidt-távcső olyan optikát jelent, amellyel az égbolt nagy részét, több tíz négyzetfokot lehet rögzíteni hibátlanul a fényképező lemezre. Az ilyen távcsövek kiválóan alkalmasak arra, hogy az ég egy nagy részét állandó vizsgálat alatt tartsuk azzal a céllal, hogy minden ott történő jelenségről információt kapjunk.

Természetesen a távcső nagyságától függ, milyen az a leghalványabb objektum, amelyről még tudomást szerezhetünk. A távcső helyének földrajzi helyzetétől függ viszont, hogy az égbolt mely része észlelhető. Sajnálatos, hogy a legtöbb távcső a Föld északi féltekéjén van, ez már a szárazföldek, civilizált országok helyzetéből adódik. A távcső helyének meteorológiai klimatikus tulajdonságai azok, amelyek még döntően befolyásolják teljesítőképességét. Mennyi az évenkénti derült idő, milyen a légkör átlátszósága és még sok más tényező.

Mikor a mi 90 cm-es Schmidt-teleszkópunkat megrendeltük, hozzá kellett látni a lehető legalkalmasabb hely kikereséséhez. Rengeteg szempontot kellett figyelembe venni. Ez talán meglepően hangzik, egy ilyen kis területű országra vonatkozóan, ahol az éghajlat hozzávetőleg azonos, de nem a távcső elhelyezésének szempontjából. Néhány szempontot említünk csak, amit nagy gonddal kellett fontolóra venni.

A hely legyen elég messze az erős földi fényforrásoktól — országunkban elsősorban Budapesttől —, de jó, gyors közlekedés legyen hozzá. Legyen lehetőleg olyan magasan, amennyire csak lehet a mi „sík" országunkban. Legyen távol minden nagy ipari létesítménytől, és még olyan helyektől is, ahol a közeljövőben esetleg nagy ipari létesítményeket helyezhetnek üzembe. A csapadék legyen a kiválasztott helyen a lehetőség szerint minimális. A hely legyen szélárnyékban. A talaj ne legyen süppedős. Legyen szabad kilátás, lehetőleg minden irányban, de főleg dél felé, egészen a horizontig.

Mindjárt első körültekintéseink után nyilvánvaló volt, hogy csak a Mátra jöhet szóba. A Mátra legmagasabb pontjai közül a Kékestető és a Galyatető már el volt foglalva, maradt a harmadik: Piszkéstető.

Különben is az egész Mátra hegység ilyen szempontból igen előnyös, mert a Magas Tátra az északi szeleket felfogja.
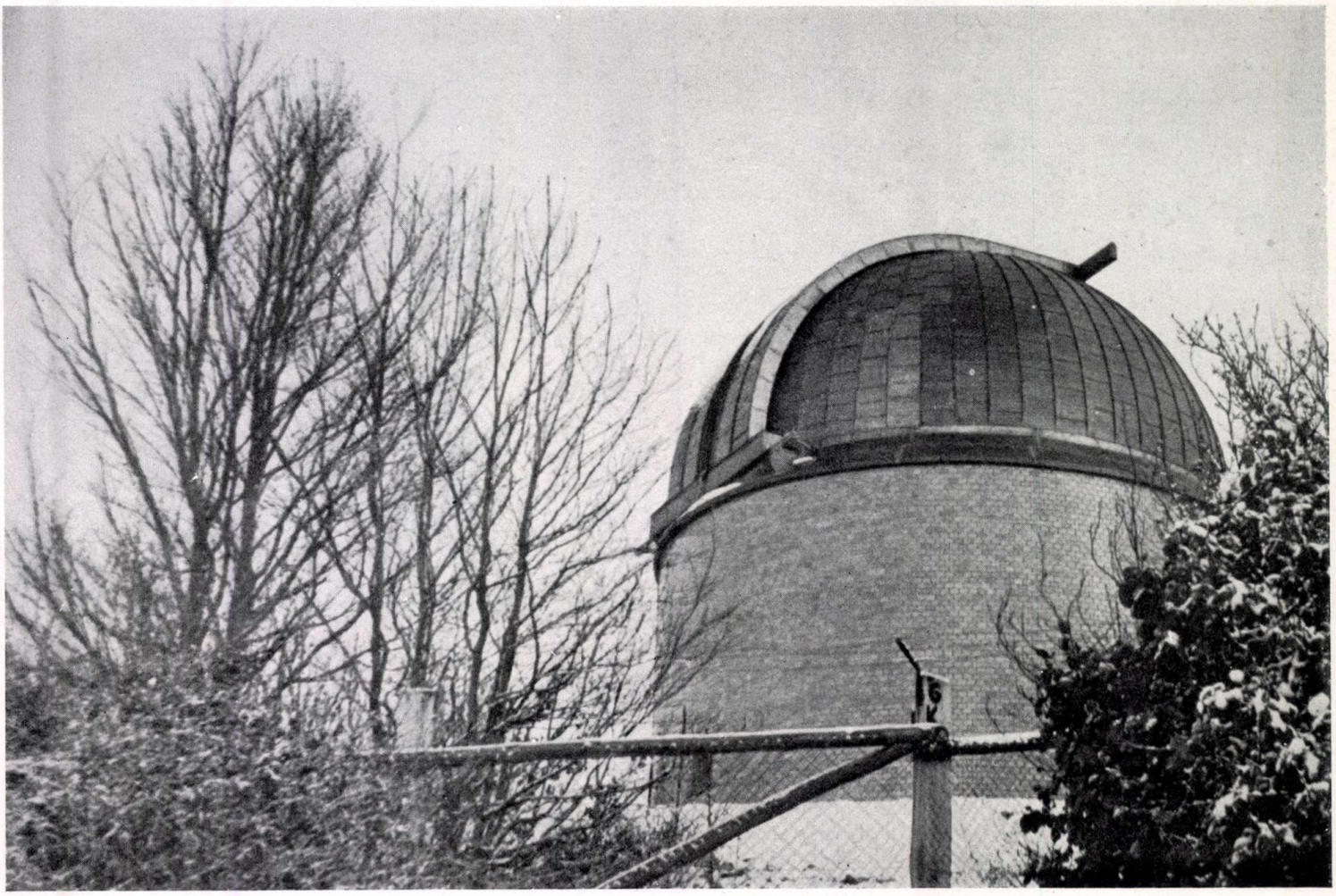
Az elhelyezés kitűnően sikerült, a Piszkéstető Közép-Európában legjobb hely az ilyen távcső számára. Dr. Detre László